

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ

У дослідженні розкрито структуру та особливості формування готовності майбутніх учителів що навчаються у музичних вищих навчальних закладах, до розвитку музичних здібностей учнів шкіл естетичного виховання, та окресленні основних шляхів його формування у процесі фахової підготовки. Робиться висновок про необхідність цілісної системи підготовки студентів у ВНЗ, основаної на педагогічних впливах, що забезпечують динамічний розвиток усіх структурних компонентів музичних здібностей учнів.

Ключові слова: формування готовності майбутніх учителів, музичні здібності, педагогічний вплив, школи естетичного виховання.

Постановка проблеми. Сьогодні стратегічним завданням реформування освіти в Україні є всебічний розвиток особистості, розкриття і реалізація її творчого і духовного потенціалу у різних видах діяльності. Це відображено у Національній доктрині розвитку освіти, Державному стандарті вищої освіти, в яких акцентується увага на підготовці педагогічних працівників, їх професіоналізмі, вдосконаленні як важливій умові модернізації освіти [3,5].

Значні можливості у цьому напрямі мають майбутні вчителі шкіл естетичного виховання. Готуючись до розвитку музичних здібностей дитини, вони зберігають творчий характер ставлення учнів до будь-якої справи, що в сучасному суспільстві є просто необхідним. Таким чином, стрижнем професійної підготовки спеціаліста XXI століття стає розвивальна домінанта, виховання відповідальності творчої особистості. Саме тому у процесі професійної підготовки у студентів, які навчаються у музичних вищих навчальних закладах, повинна сформуватися готовність до розвитку музичних здібностей школярів. Спричинена суперечність між потребою суспільства мати підготовлених учителів та відсутність педагогічних засобів формування у вищому музичному навчальному закладі готовності до розвитку музичних здібностей учнів, недостатність теоретичних розробок і практичних рекомендацій щодо виявлення інтересів та здібностей в учнів шкіл естетичного виховання зумовила вибір теми дослідження: «Формування готовності майбутніх учителів до розвитку музичних здібностей учнів».

Аналіз останніх досліджень. У філософсько-естетичному плані розвиток музичних здібностей учнів розглядається крізь призму загальних закономірностей перетворюючої діяльності людини (О.Андрєєв, Арістотель, А.Арсеньєв, А.Буров, К. Горанов, М.Каган, А.Лосєв, Ю.Холопов, Г.Шингаров та ін.). У соціологічному аспекті зумовленість музичних здібностей визначається належністю людей до певних соціальних груп (Г.Головінський, Т.Лукшин, А.Сохор, Р.Тельчарова, В.Цукерман, І.Юдкін та ін.). Психологи вивчають ідеальні утворення, які визначають здібності до музичної діяльності (Б.Ананьєв, Л.Виготський, Е.Голубєва, О.Гусєва, О.Костюк, Н.Лейтєс, О.Мелік-Пашаєв, В.Мясіщєв, С.Науменко, К.Тарасова, Б.Тєплов та ін.). У музикознавчому аспекті досліджуються механізми впливу музики на людей у зв'язку з їх психічною організацією (Б.Асаф'єв, Л.Баренбойм, С.Бєляєва-Екземплярська, О.В.Коваль, М.Марков, Е.Маркова, В.Мєдушевський, Є.Назайкінський, А.Сохор, Б.Яворський та ін.).

На перетині названих підходів знаходяться педагогічні дослідження музичних здібностей, адже музична освіта безпосередньо пов'язана з пошуком шляхів та методів формування й розвитку цих особистісних якостей в учнів (А.Арісменді, Е.Башич, П.Вейс, В.Верховинєць, Н.Вєтлугіна, Л.Горюнова, К.Гофман, К.Дітріх, Е.Жак-Дальєкроз,

Д.Кабалевський, З.Кодай, Ю.Ласоцький, М.Леонтович, Ф.Лисек, М. Монтессорі, К.Орф, В.Остроменський, Ю.Поврожняк, К.Стеценко, Ш.Судзукі, Б.Трічков та ін.).

Незважаючи на значну кількість опублікованих праць, ці методики поки що не відповідають повною мірою вимогам сучасної школи естетичного виховання, оскільки в кожній з них увага здебільшого акцентується на формуванні здібностей певного порядку (музично-слухових, музично-естетичних, здібностей до музичної діяльності) залежно від мети навчання, а не на формуванні готовності майбутніх учителів до розвитку музичних здібностей учнів.

Мета. Дослідити особливості формування готовності майбутніх учителів, які навчаються у вищих музичних навчальних закладах, до розвитку музичних здібностей учнів шкіл естетичного виховання.

Виклад основного матеріалу. Система позашкільної освіти побудована та функціонує з урахуванням двох рівнозначних чинників: умов для навчання учнів і рівня теоретичної і практичної підготовки учителів. Встановлення чіткого балансу між даними чинниками і викликає певні неузгодженості. За певних умов школи естетичного виховання намагаються створювати сприятливі умови для розвитку учня, виходячи з його бажань (як правило, бажань батьків) та нахилів, і при цьому учителі мають задовольняти потреби у професійному самовизначенні і творчій самореалізації учнів, розвивати і підтримувати їх здібності, таланти і обдарування, задовольняти духовні та естетичні потреби. Розвиток творчої особистості вимагає від учителів знань та умінь щодо створення освітнього середовища, яке б забезпечувало необхідні умови для інтелектуального і духовного розвитку особистості учня, задоволення потреб у подальшому професійному самовизначенні і творчій самореалізації та формування стійкого інтересу до заняття обраним видом мистецтва.

Від компетенцій вчителя, його готовності до вирішення вище окреслених завдань залежить ефективність орієнтації учнів на певний вид майбутньої професійної діяльності. Однак ці компетенції вимагають свідомого, цілеспрямованого, планомірного і систематичного розвитку їх у майбутніх вчителів під час навчання у вищих музичних закладах. На майбутнього викладача покладається велика відповідальність, оскільки саме від нього буде залежати «любов чи нелюбов» учнів до освоєння предмету, що викладається, саме від вчителя вимагається проведення діагностування музичних здібностей учня і обрання напрямку і способів впливу на нього з метою розвитку у останнього стійкого інтересу до навчання, і нарешті учитель, здійснює естетичне виховання, формує певний рівень художньо-естетичної культури особистості учня, її здатність до естетичного освоєння дійсності.

Будь-яка діяльність може успішно здійснюватися лише за умови готовності до її виконання. Готовність майбутніх учителів до розвитку музичних здібностей учнів – це наявність певного рівня сформованості в майбутнього вчителя знань, умінь здійснювати цю педагогічну діяльність.

Експериментально доведено, що ефективність процесу формування музичних здібностей забезпечується за таких умов: а) інформованості вчителя про стан розвитку музичних здібностей учня; б) цілісного формування музично-слухових, музично-естетичних здібностей та здібностей до музичної діяльності; в) залучення учнів до такої музичної діяльності на уроці, яка вимагає вияву означених здібностей у комплексі; г) індивідуально-типологічного підходу до формування музичних здібностей дітей [8].

У структурі досліджуваної готовності майбутніх учителів до розвитку музичних здібностей учнів нами виділено аксеологічний, предметно-змістовний, потребо-мотиваційний, процесуально-результативний компоненти.

Аксеологічний підхід у формуванні готовності майбутніх учителів до розвитку музичних здібностей учнів акцентує увагу на:

- гуманному ставленню до дитини;
- задоволенні її освітніх, духовних, культурних, життєвих потреб і запитів,

- ціннісно-смісловому розвитку особистості;
- підтримці індивідуальності;
- створення середовища життєдіяльності, необхідного для самореалізації і вільного самовизначення особистості та ін.

Саме створенню простору творчої свободи присвячена вся робота майбутніх учителів по розвитку музичних здібностей учнів.

Найважливіша методологічна та методична проблема, що стоїть перед викладачами у ВНЗ, полягає у підборі предметно-змістовної інформації та виборі технології навчання, що забезпечує розвиток музичних здібностей учнів, підвищення якості та ефективності їх підготовки.

В останні роки вчені і вчителі-практики ведуть інтенсивний пошук шляхів і способів розв'язання суперечностей між типовою системою підготовки майбутніх учителів і формуванням їх готовності до індивідуальної творчої діяльності по розвитку музичних здібностей учнів, між безперервно зростаючим обсягом пізнавальної інформації та обмеженою можливістю її засвоєння в навчальному процесі. На основі цих протиріч виникли ідеї інтеграції знань, об'єднання їх у великі блоки (Ю..Кустов, Г..Монахова, П..Ерднієв та ін), ідеї розвитку творчого потенціалу та самостійності (В..Андреев, Л..Вяткін, О..Долженко та ін), ідеї забезпечення учням суб'єктної позиції в навчанні, передачі їм ініціативи в організації свого навчального пізнання. Застосування їх на практиці може забезпечити вирішення багатьох проблем сучасних ВНЗ [9].

Встановлено, що застосування удосконаленої методики діагностики музично-слухових, музично-естетичних здібностей та здібностей до музичної діяльності, яка полягає в узагальненні й адаптації авторських методик Л.Горюнової, Ф.Ландіна, С.Науменко, Г.Ревеша, розробці спеціальних завдань і способів їх виконання, дає можливість виявляти рівні розвитку структурних компонентів означених здібностей, їх поєднання в окремих учнів, що забезпечує вчителя повнотою інформації про стан музичного розвитку дітей [8]. У розвитку музичних здібностей учнів майбутні вчителі мають враховувати необхідні для успішного навчання мотиви – за визначенням А. Леонтьєва: " спонукання до дії" [11].

При цьому мотивація до навчання розглядається як одна з основних складових навчально-виховного процесу. У ВНЗ вчать застосовувати як зовнішню мотивацію - не пов'язану зі змістом певної діяльності, але обумовлену зовнішніми по відношенню до суб'єкта обставинами (Наприклад, початківець учень навчається на п'ятірки, так як за відмінне навчання батьки подарують йому мобільний телефон останньої моделі), так і внутрішню - пов'язану не із зовнішніми обставинами, а з самим змістом діяльності (Наприклад, школяр вчиться на п'ятірки, так як йому подобається сам процес навчання у даного викладача). На думку Е.Десі, зовнішнє заохочення (цукерки, гроші і т. п.) найчастіше призводить лише до зменшення внутрішньої мотивації (Наприклад, у дитини, яку винагороджують кожного разу, коли вона вивчила музичний твір, буде все менше і менше заохочування діяти безкорисливо, просто заради задоволення від гри) [4].

Враховуючи індивідуальні особливості кожного учня викладач підвищує мотивацію різними способами. Цьому сприяють концертна діяльність та ансамблева практика, використання можливостей сучасних технологій: аудіо та відео техніки, комп'ютерних програм, Інтернету, похвала за будь які досягнуті результати і т.п. Ефективний спосіб підвищення мотивації - це не випускання з виду мети. Викладач регулярно підкреслює прагматичний аспект процесу навчання, шляхом складання переліку всіх переваг, які будуть доступні дитині після досягнення мети [6].

Процесуально-результативний компонент формування готовності майбутніх учителів до розвитку музичних здібностей учнів включає в себе моніторингові процедури процесу підготовки педагогів і його психологічного супроводження [1].

Процесуальний компонент відображає особливості організації процесу формування професійної майстерності майбутніх викладачів, використовувани форми, методи і засоби навчання у ВНЗ. Поряд із засвоєнням студентами знань, умінь і навичок, вивчення

наукових ідей і закономірностей музичної педагогічної освіти сприяє новотворенню способів, методів і прийомів викладання [2].

Результативний компонент виявляє рівень сформованості професійної компетенції, якісних новоутворень у майбутніх учителів, їх готовності до розвитку музичних здібностей учнів.

Розроблені критерії та показники рівнів сформованості музичних здібностей молодших школярів дозволяють адекватно оцінювати ефективність процесу формування музичних здібностей на уроках музики. Такими критеріями є: емоційний і пластичний відгук на музику, вияв слухової уваги, виразне виконання твору, вибірковість музичних інтересів і музичних бажань, емоційна захопленість різноманітною музичною діяльністю (сприймання, виконання, творчість), усвідомлення зв'язків музики з життям, оригінальність суджень про музику, уміння аналізувати й інтерпретувати твір, вияв ціннісного ставлення до музичних творів [8].

Висновки. Проблема формування готовності майбутніх учителів шкіл естетичного виховання до розвитку музичних здібностей учнів багатогранна й різнопланова, оскільки торкається природи музичності, її структури та діагностики.

Формування та розвиток музичних здібностей школярів є важливою проблемою музичної педагогіки й одним з її головних пріоритетів, що відображено у найвагоміших здобутках педагогічної науки і практики ХХ століття. Сучасний стан формування готовності майбутніх учителів шкіл естетичного виховання до розвитку музичних здібностей учнів можна охарактеризувати як етап пошуку таких шляхів і методів, які б давали змогу розкривати і розвивати здібності кожної дитини.

Процес формування музичних здібностей ґрунтується на педагогічній моделі, яка включає визначення мети (розвиток музичних здібностей як основи формування музичної культури особистості); завдань (формування музично-слухових, музично-естетичних здібностей, здібностей до музичної діяльності, як єдиного синкретичного комплексу); змісту (система музичних знань, досвід музичної діяльності та емоційно-оцінного ставлення до творів музичного мистецтва, власна музично-творча діяльність як результат задоволення потреб і бажань музично-образного самовираження); засобів (високохудожні твори та доцільний допоміжний музично-дидактичний матеріал); педагогічних впливів (сучасні педагогічні технології, оптимально організована музично-навчальна діяльність); методів (ігрові та навчальні методи, методи активізації музичної діяльності, методи створення пошукових ситуацій тощо); форм навчання (колективна, групова, індивідуальна); критеріїв визначення рівнів сформованості музичних здібностей [8]. Таким чином, формування готовності майбутніх учителів до розвитку музичних здібностей учнів це один з напрямків цілісної системи підготовки студентів у ВНЗ, основаної на педагогічних впливах, які забезпечують динамічний розвиток усіх структурних компонентів: музично-слухових, музично-естетичних здібностей та здібностей до музичної діяльності; індивідуально-типологічному та особистісно-зорієнтованому підходах; організації змістовної музично-творчої діяльності дітей, схваленні їх найменших досягнень; створенні умов для творчої самореалізації особистості.

Список використаної літератури

1. Блауберг И. В., Юдин Э.Г. Становление и сущность системного подхода. М., 1973. 269 с.
2. Вторина, Е. А. Проблема профессиональной компетентности учителя [Текст] /Е.А. Вторина //Лучшие страницы педагогической прессы. -- 2003. -- №2. -- С.28-31.
3. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра за спеціальністю 13.00.04 " Теорія і методика професійної освіти " [Текст] / За заг. ред. В.І. Бондаря. - К., 2006. - 57 с.

4. Дергачева О.Е., к.пс.н (Московский Государственный Университет им. М.В. Ломоносова), Автономия и самодетерминация в психологии мотивации: теория Э. Деси и Р. Райана [Электронный ресурс] : Режим доступа :
5. Державний стандарт вищої освіти [Текст] // Вища школа. - 2006. - № 2. - С. 8-31.
6. Дудинский К. А. Проблематика мотивации учащихся ДМШ по классу гитары // Классическая гитара: современное исполнительство и преподавание: тез. II Междунар. науч.-практ. конф. 12-13 апр. 2007 г. / Тамб. гос. муз.-пед. ин-т им. С.В. Рахманинова. - Тамбов, 2007. - С. 88-90
7. Коваль О. Проблема формування музичних здібностей дітей в українській педагогіці першої половини ХХ століття // Освіта і виховання в Польщі і Україні (ХІХ-ХХ ст.). Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Ніжин, НДПУ, 1998. – Ч. 2. – С.58-62.
8. Коваль О. В. Формування музичних здібностей молодших школярів на уроках музики: Дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Ніжинський держ. педагогічний ун-т ім. Миколи Гоголя. - К., 2002. - 251арк. - Бібліогр.: арк. 174-194.
9. Кошкина И. В. Интеграция предметно-содержательной информации педагогических дисциплин на модульной основе : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 : Саратов, 1998 175 с. РГБ ОД, 61:98-13/769-3
<http://hpsy.ru/authors/x588.htm>. – Название с экрана.
10. Криворучко Ю.М. Формування готовності майбутнього вчителя до розвитку художньо- творчих здібностей молодших школярів : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. [Текст] / Ю.М. Криворучко. - Чернігів, 2010. - 247 с.
11. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы и эмоции. М., 1971. 39 с.